

De arbeid

De basis voor de sociale leer van de Rooms-Katholieke Kerk is in 1891 gelegd met de encycliek *Rerum Novarum* ('over de nieuwe dingen') van paus Leo XIII. De encycliek was een felle reactie op de schrijnende toestand onder de arbeiders. De encycliek brak een lans voor de rechten van de arbeiders door hier voor concrete kaders vanuit de christelijke moraal te omschrijven. Met uitgangspunten als een rechtvaardig loon, recht op eigendom en solidariteit met de zwakkeren werd de sociale leer concreet geformuleerd. Daarbij werd ook gepleit voor het recht op vorming van vakbonden wat ongekende veranderingen in de arbeidersverhoudingen te weeg bracht.

Principes

De katholieke sociale leer heeft zijn grondslag in de katholieke visie op de mens, de gemeenschap en de onderlinge verhoudingen en kent drie kernbegrippen. Het begrip 'personaliteit' beziet de mens in zijn concrete situatie en de waardigheid die hem door God gegeven is. De waardigheid van de mens houdt in dat de mens in alles het fundament en het doel is. 'Solidariteit' wijst op het gegeven dat mensen op elkaar aangewezen zijn. Juist in de onderlinge relaties komen de talenten van de individuele mens tot volle ontplooiing.

Het begrip 'subsidiariteit' komt voort uit de waardigheid van de mens. Iedere mens is voor zijn bestaan allereerst zelf verantwoordelijk. Waar dat (deels) onmogelijk is mag gerekend worden op aanvullende voorzieningen van de overheid. Maar het is ook diezelfde staat die terughoudend moet zijn en de individualiteit van iedere mens moet waarborgen. Deze principes worden door paus Benedictus XVI in zijn sociale encycliek *Caritas in Veritate* nog eens genoemd.

Rerum Novarum gaf de contouren weer van een sociale katholieke leer en benoemde concrete situaties. Naast kritiek op het heersende liberalisme en het opkomende socialisme, wees de paus op de verantwoordelijkheid van de katholieken. Latere encyclieken gingen in op actuele ontwikkelingen. Zo verzette *Quadragesimo Anno* zich tegen de dictatuur van de markt maar was ook kritisch op de plan economie. *Mater et Magistra* van Johannes XXIII plaatste de menselijke waardigheid als het meest fundamentele beginsel van de sociale leer. Participatie van de werknemers had hier zijn oorsprong.

Populorum Progressio uit 1967 van paus Paulus VI onderstreepte het belang van de menselijk ontwikkeling en verzette zich tegen de eenzijdige nadruk op economische doelstellingen. Paus Johannes Paulus II weet in zijn encycliek *Sollicitudo Rei Socialis* uit 1987 de gebreken van een rechtvaardige samenleving aan de "zondige structuren". Deze visie werd al om als een doorbraak ervaren omdat zij de persoonlijke zonde in verband bracht met de aantasting van de samenleving.

De arbeid

Honderd jaar na *Rerum Novarum* werd met de sociale encycliek *Centesimus Annus* de waardigheid van de mens in de arbeid als maatgevend gesteld. De arbeid vormt een fundamentele dimensie van het leven van de mens op aarde, aldus Johannes Paulus II. Het nemen van verantwoordelijkheid, het

uitoefenen van vakmanschap, de liefde voor het vak, de bijdrage aan de samenleving en de naasten, dat alles beantwoordt aan de diepere zingeving van de mens. De arbeid is een activiteit die begint bij de mens en de mens als doel heeft.

In plaats van een ondergeschikte plaats van de mens aan een louter op economische overwegingen gedreven maatschappij, moet de arbeid in haar wezen beschouwd worden als een activiteit die primair gericht is op de mens en tot vruchtbaarheid van de gemeenschap. De paus gaf aan dat het maken van een bepaalde winst rechtmatig is vanwege de economische functie ervan. Maar tegelijkertijd gaf de paus ook aan dat de mens in alles de eerste plaats heeft. Recht op vrijheid in economisch handelen, gaat hand in hand met de plicht om er verantwoordelijk mee om te gaan.

Caritas in Veritate van paus Benedictus XVI doet soortgelijk een oproep voor een herontdekking van de fundamentele waarden. De basis voor een gezonde en rechtvaardige economie wordt gerelateerd aan “het ethische fundament van verantwoordelijkheid tegenover God en de mens als schepsel van God”. Sociale principes zijn van toepassing op elk vorm van economisch handelen. Alleen dan is er sprake van wederzijds vertrouwen en van een wezenlijke bijdrage aan een rechtvaardige samenleving.

De encycliek wijst op de primaire positie van de mens in de economie ten opzichte van het kapitaal. De economie is dienstbaar aan de mens en niet andersom. Daaruit volgt dat naast investeerders ook de werknemers belanghebbenden zijn. In het vervolg op Rerum Novarum wordt dan ook de rol van de vakbonden in deze encycliek hernieuwd.

Globalisatie

Paus Benedictus stelt dat globalisatie in wezen niet verkeerd is. Globalisering biedt volgens hem noodzakelijke economische kansen die juist de opkomende economieën tot voordeel kunnen zijn. Maar de paus wijst ook op mogelijke eenzijdige benaderingen die zowel de oude- als de nieuwe economieën kunnen schaden. De paus hanteert het begrip van “logica van het geven” dat zorg draagt voor evenwicht tussen alle betrokkenen door de zorg voor sociale gelijkheid in een globaliserende economie.

De westerse economische orde geeft een grote rol aan het private initiatief. De afgelopen decennia, in de opbouw na de 2e wereldoorlog, heeft dit zich bewezen als een positieve bijdrage aan de ontwikkeling van een welvarende samenleving. Nu de economie minder goed draait neemt de roep toe voor meer vrijheid in het economisch handelen. De mens dreigt andermaal op de tweede plaats te komen. De vrijheid en ontplooiing van het individu worden ondergeschikt gemaakt aan de belangen van enkelen in plaats van de gemeenschap als geheel.

Bescherming van de arbeid op lokaal en internationaal niveau, aandacht voor her- en omscholing zijn van groot belang voor het welzijn van de gemeenschap. In dit alles stelt de sociale leer van de Kerk de mens, als evenbeeld van God, centraal. Zijn onaantastbare waardigheid is het leidend criterium. De arbeid is er voor de mens en niet andersom.

Philip Weijers
Permanent diaken
Bestuurslid CSLK
WWW.CSLK.NL